

A jobb híján kitárult más jövő

Kodácsy Tamás

Sárospataki Református Hittudományi Egyetem

ORCID: 0009-0002-9524-0375

Théma21 · I. évfolyam, 1. szám (2026) · 1–5.

Megjelent: 2026. május 18.

Licenc: CC BY 4.0

Absztrakt. A tanulmány a protestantizmus és a modern politikai ideológiák kapcsolatát vizsgálja, különös tekintettel a liberalizmus és a konzervativizmus protestáns teológiai gyökereire. Amellett érvel, hogy a lelkiismereti szabadság és a közösségi igazodás hangsúlyai egyaránt visszavezethetők protestáns hagyományra, és máig meghatározzák az egyházi és társadalmi vitákat. A szerző a magyar református egyház közelmúltbeli társadalmi szerepvállalásán keresztül mutatja be e két örökség feszültségét, különös tekintettel az 1989-es temesvári eseményekre és a 2024-es kegyelmi ügyre. Végkövetkeztetése szerint a protestáns egyház jövője azon is múlik, képes-e nyitott párbeszédben megélni konzervatív és liberális örökségének dinamikus egyensúlyát.

Kulcsszavak: liberalizmus; konzervativizmus; politika; politikai ideológiák; kegyelmi ügy; temesvári események

Cseh Tamás és Bereményi Géza egy mosókonyhából indulva az iróniát a csendes ellenállás eszközévé formálták, amikor 1979-ben egy profetikus dalt írtak¹ arról, hogy tíz év múlva nem akarnak már ugyanebben a közegben maradni, és nem akarják ugyanezt a monoton dalt énekelni. Lám, pont tíz évvel később ez a sóhaj meghallgattatott, amikor 1989-ben lehullt a vasfüggöny, és a szolgásgót a szabadság zenéje váltotta fel. Ám 2016-ban Bereményi Géza kiegészítette a profétai dalt az alábbi baljós sorokkal:²

¹CSEH Tamás; BEREMÉNYI Géza: *Ten years after*, 1979. <https://csehtamasarchivum.hu/dal/classic/ten-years-after> Letöltve: 2026.05.04.

²<https://www.youtube.com/watch?v=fhETTUuTm7o> Letöltve: 2026.05.04.

Miközben vallás- és kultúrkör szerint / Ugranak népek egymásnak megint. / Eszem ágában sem volt, hogy a jövőben ez legyen, / Föl sem merült, hogy az én embernemem / Az ősi fajta ezt veszi majd elő, / Ezt a jobb híján kitárult más jövőt!

Az egykor reményt kifejező dal most a vallási és kulturális harc visszatérését siratja. A vallás és a kultúra, amelyeknek közösséget és összetartozást kellene teremteniük, ismét választóvonalakat húznak, sőt konfliktusforrássá váltak. Egymásnak ugró, gyűlölködő kampányok sorát éltük meg. De vajon tényleg azt akarja tőlünk Isten, hogy „vallás- és kultúrkör szerint” támadjuk a másikat, aki lehet egy ismeretlen, egy keresztyén testvér vagy akár egy családtag?

Európa történelme figyelmeztet arra, mi történik akkor, amikor a hit fegyverré válik. Kontinensünk átélte a francia vallásháborút, az angol polgárháborút, de mindenekelőtt a harmincéves háború pusztítását, amely Közép-Európa jelentős részét romba döntötte. Ezekből a tragédiákból született meg a felismerés, hogy az istenkérdést nem lehet fegyverrel eldönteni. A vallásháború kortárs, globális árnyékára mutatott rá Mark Lilla, amikor a 21. század elején ezeket a sorokat írta: „Mára oda jutottunk, hogy problémáink ismét a 16. századra emlékeztetnek: egymással versengő kinyilatkoztatások, dogmatikai tisztaság és isteni küldetésudat körüli konfliktusok hálójába gabalyodtunk. [...] Azt hittük, ez már nem lehetséges, hogy megtanultuk elkülöníteni a vallási és a politikai kérdéseket, hogy a fanatizmusnak vége. Tévedtünk.”³ De nemcsak a vallási eszmék erejét feledjük, hanem azt is, hogy az ellentétek, melyek mentén egymásnak esünk, gyakran ugyanarról a töről fakadnak. Igen, a kortárs polarizált véleménykülönbségekben a konzervatív-liberális és a kollektív-individuális eszmék a protestantizmus alapjaira utalnak vissza. Ebből kiindulva Horvay Hörcher Ferenc⁴ Clark és Pocock nyomán arra a fontos megállapításra jut, hogy a modern politikai ideológiák kialakulásában a protestantizmus nem pusztán háttér, hanem formáló közeg volt.

A liberalizmus protestáns gyökere a lelkiismereti szabadság hangsúlyozásából érthető meg. A reformációban a hit már nem pusztán egyházi engedelmesség, hanem személyes meggyőződés, amelyben az ember Isten előtt áll – ennek történelmi példája Luther Márton kiállása. Ebből nőtt ki az a gondolat, hogy a hitet nem lehet politikai erővel kikényszeríteni, s innen vezetett út az egyéni jogokhoz, a lelkiismereti szabadsághoz és az állam korlátozott hatalmának eszméjéhez.

A konzervativizmus protestáns gyökere inkább az egyházi és társadalmi rend megőrzésében kereshető, ahol a vallás a közösség erkölcsi szövetét hordozza. Az anglikán hagyományban az egyház a történelmi folytonosság és köteleesség őrzője lett, míg a

³LILLA, Mark: *The Politics of God*. In: New York Times, 2007.08.19. <https://www.nytimes.com/2007/08/19/magazine/19Religion-t.html> Letöltve: 2026.05.04.

⁴HORKAY HÖRCHER FERENC: *Politikai teológiák és ideológiák*, in: BORBÉLY GÁBOR; GÁBOR György; GERÉBY György; SZÁNTÓ Veronika (szerk.) (2018): „Királyá lett a te Istened”. Budapest: Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m456klati__6/#m456klati_3_p8 (2026. 05. 04.) <https://doi.org/10.1556/9789630599443>

magyar protestantizmusban a hit megvallása gyakran összefonódott a nemzeti nyelv és kultúra védelmével a katolikus Habsburg-hatalommal szemben.

Így „mind a liberalizmus, mind a konzervativizmus a protestáns politikai gondolkodás része, egymással folytatott vitájuk pedig a protestáns felekezetek közötti belső konfliktusok következménye”.⁵ Ez a feszültség ma is él. A teológia éppen abban segít, hogy lássuk: ez a vita nem csupán politikai, hanem mélyebb kérdésről szól, méghozzá arról, hogy az ember elsősorban szabad lelkiismeretű egyén-e, vagy egy közösségi rendben élő felelős lény. Ebben Jézus a legnagyobb példa, aki radikálisan szabad volt (Mk 2,27), mégis betöltötte a törvényt (Mt 5,17). Ő nem egyszerűen liberális vagy konzervatív volt, hanem mindkét logikát meghaladta, mert miközben mindkét oldal talál benne igazolást, egyiket sem engedi kizárólagossá válni. Köztünk a viták akkor éleződnek ki, amikor az egyik oldal a liberális örökségből az individuális etikai megközelítést erőlteti (mit szabad nekem?), míg a másik a konzervatív örökségből a kollektív etikai megközelítést (mit vár el a közösség?). Ezek az elvek jellemzően összetett etikai vitákban ütköznek, ahol az utóbbi időben – gyakran politikai motivációból – egy ideológiát úgy állítunk be, mintha az volna a protestáns álláspont. E kísértés alól sem a hazai, sem a külföldi protestáns egyházak nem mentesek, hiszen a keresztyén értékekre hivatkozva mind a konzervatív, mind a liberális eszme hegemónná válhat.

Annak ellenére, hogy a témákban született magyar református egyházi állásfoglalások különböző súllyal ugyan, de mind az individuális-liberális, mind a kollektív-konzervatív értékeket hordozzák, a közéleti térben hajlamosak vagyunk csak az egyik – jellemzően a konzervatív⁶ – oldalt elszigetelten és kizárólagosan képviselni. Nem jutott el a köztudatba, hogy ilyen kiegyensúlyozott állásfoglalás volt például a 2015-ös migrációval kapcsolatos nyilatkozat⁷, amelyben az egyház egyrészt kollektív-konzervatív alapon védi Európa kulturális integritását, másrészt individuális-liberális alapon a szükségben lévők megsegítésére szólít fel – függetlenül a menekült vallásától, képzettségétől, üldöztetésétől vagy anyagi helyzetétől –, meghaladva azokat az általánosító kategóriákat (pl. „gazdasági migráns”), amelyek alkalmasak arra, hogy a közösség nemet mondjon⁸ a menekültekre. Pedig e két elv megtermékenyítő párbeszédéből közösségként és egyénként egyaránt eljuthattunk volna olyan önreflexióra, amelyben a kiszolgáltatott iránti felelősség és saját kiszolgáltatottságunk emlékezete kölcsönösen formálhatta volna egymást. Hiszen Izraelnek is

⁵HORKAY HÖRCHER Ferenc: *Politikai teológiák és ideológiák*, in: BORBÉLY Gábor; GÁBOR György; GERÉBY György; SZÁNTÓ Veronika (szerk.) (2018): „Királlyá lett a te Istened”. Budapest: Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m456klati__6/#m456klati_3_p62 Letöltve: 2026. 05. 04. <https://doi.org/10.1556/9789630599443>

⁶SINKOVICS Ferenc: *Cián a kockacukorban*, in: *Demokrata*, 20/39. 2016.09.28. 24–25.

⁷A Generális Konvent Elnökségének nyilatkozata az európai migrációs válságról. 2015.11.11. <http://reformatus.hu/magyar-reformatus-egyhaz/gk-nyilatkozatok-lista/generalis-konvent-elnokegenek-nyilatkozata-az-europai-migracios-valsagrol/> Letöltve: 2026.05.04.

⁸Magyar Távirati Iroda: A baloldal be akarja hozni a migránsokat, <https://2015-2019.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/magyarorszagon-kereszténydemokrata-allamot-epitettek-fel> Letöltve: 2026.05.04.

újra és újra emlékeznie kellett arra, hogy maga is jövevény volt Egyiptomban (2Móz 23,9; 3Móz 19,33–34; 5Móz 10,19).

Ugyanakkor az utóbbi két évben a református egyházban e két örökség dinamikus polaritását ignorálva, inkább a szocializmus korszakát idéző elszigetelődésnek lehetünk tanúi. A szükséges teológiai munkát megkerülve kommunikációs vagy politikai igények mentén többször is elzárkóztunk a kényesebb társadalmi kérdések megvitatásától és a saját véleményünk ütköztetésétől a nemzetközi protestáns fórumokon. Ilyen volt, amikor távol maradtunk az Európai Protestáns Egyházak Közösségének (GEKE) 2024-es közgyűlésétől,⁹ vagy amikor kilépésünket lebegtettük a Református Egyházak Világközösségéből (WCRC).¹⁰

A probléma nem az, hogy a magyar reformátusság az európai fősodorhoz képest inkább konzervatív állásponton van etikai kérdésekben, hanem az, hogy a vita elkerülésével nem formál és nem formálódik. A részvétel, a vita vállalása azért is fontos, mert úgy tűnik, hogy a társadalmi kérdésekhez való nyitott protestáns hozzáállás nagy közösségformáló erővel bír.

Amikor a protestáns egyházak felvállaltan kulcsszerepet játszanak társadalmi változásokban, akkor ezzel együtt a felelősségük is megsokszorozódik. Az utóbbi évtizedekben ennek két, szinte drámai kontrasztban álló példáját is láthattuk a magyar református közösség életében. Akarva-akaratlanul két rendszerváltó református püspökünk is meghatározó szerepet vállalt jelentős politikai változásokban. Egyrészt Tökés László esetében egy bátor kiálláson keresztül lehetünk tanúi annak, ahogyan a szabadság és szabadulás bibliai motívuma társadalmi valósággá vált 1989 decemberében, a temesvári forradalom eseményeiben. Láttuk azonban ennek ellenkezőjét is 2024-ben Budapesten, amikor Balog Zoltán cselekedete és magyarázata nyomán a kegyelem protestáns fogalma annyira eltorzult, hogy még az egyházon is túlmutató társadalmi felháborodást váltott ki.

Az első eset a szabadságot komolyan vevő protestáns gondolkodás bátorságát mutatta meg, egy sajátos közép-kelet-európai felszabadításteológia formájában. Az egyéni lelkiismereti szabadság és a szókimondás az elnyomó rendszerrel szemben prófétai erővé vált, és elindította a romániai diktatúra bukását.

A második eset ennek ellenkezője volt. A kegyelmi ügyben¹¹ a püspöki magyarázatot úgy fogadták el egyházunk testületei, hogy közben az egyik legfontosabb konzervatív elvet, a jogerő és az igazságszolgáltatás tiszteletét írták felül a status quo védelmében. Így a református egyház többségi hangja nem prófétai és felszabadító, hanem öngazoló lett. Ez egyszerre okozott identitás zavart egyházunkban (a ke-

⁹Hungarian Reformed Church will not take part in the CPCE General Assembly. 2024.07.31. <https://reformatus.hu/english/news/hungarian-reformed-church-will-not-take-part-in-the-cpce-general-assembly/> Letöltve: 2026.05.04.

¹⁰Felülvizsgálja tagságát a REV-ben a Magyar Református Egyház. 2026.02.02. <https://reformatus.hu/magyar-reformatus-egyhaz/hirek/felulvizsgalja-tagsagat-a-rev-ben-a-magyar-reformatus-egyhaz/> Letöltve: 2026.05.04.

¹¹Parókia Portál: Összefoglaló a Református Megújulás Konferenciáról, <https://www.parokia.hu/v/osszefoglalo-a-reformatus-megujulas-konferenciarol/> Letöltve: 2026.05.04.

gyelem fogalma miatt) és hitelességi válságot a konzervatív értékek képviselésében. Utóbbi nagyban hozzájárult a 2026-os politikai változásokhoz.

A jobb híján most kitárult jövőben sem kerülhető meg a kérdés, hogy az egyház társadalmi küldetése valóban Isten megszabadító munkáját szolgálja-e, vagy saját önfenntartásunk igazolásává válik. Vissza tudunk-e térni ahhoz a társadalmi párbeszédhez, amelyben a protestantizmus konzervatív és liberális örökségét hitelesen és dinamikusán tudjuk felmutatni? Képesek leszünk-e a társadalom minél több tagjának hirdetni az evangéliumot, vagy csak egy ideológiai zárványként működünk tovább?